

A close-up photograph of pink cherry blossoms on a dark branch, with a soft, out-of-focus background of more blossoms. The image is used as a background for a text overlay.

א"ד גורדון עיין ערך חוויה

שלושה מפגשים עם רועי הורן

אודות האקולוג הציוני הראשון

טרילוגיית מפגשים עם א"ד גורדון

1. "בעל הייסורים" מתרפא בטבע
הארצישראלי
2. חוויה – משנת ה"האדם והטבע"
3. גורדונייאדה – שלל יישומים של
משנת גורדון בחיים

מפגש ראשון:

בעל היסורים מתרפא בטבע הארץ ישראלי

משפחתו

נולד: שבועות 1856, טרויאנו (דרום פודוליה), לאורי ולדבורה

נערותו בטבע, גדילתו

פרשת הגיוס

פרנסותו כפקיד באחוזת הברון גינצבורג

1904 – "על פרשת דרכים"

מפוטר, מובטל

הוריו תלויים בו ומתנגדים לעלייתו: "איך תשאירנו יתומים עזובים לימי זקנתנו?"

בנו – מתעקש להשאר ללמוד בישיבה

אשתו וביתו – מה יעשו בארץ? ואיך יסתדרו בלעדיו?

ארצות הברית? – וטו מצד אשתו

ארגנטינה? – תחליף זול לארץ ישראל

בארץ ישראל – ממה חיים שם!?

אביב תרס"ד – ה"זקן" מגיע לארץ הקודש

* מחפש עבודה ב"מושבות" ולא מצליח

* עובד קשה מאוד ביקב ברשל"צ, מצליח בקושי
לפרנס עצמו, מדי פעם – שולח כסף לחו"ל

* חולה, נופל למשכב, כמעט נפטר, חברים סועדים
אותו שלושה חודשים

* אשתו עולה, חולה ונפטרת

* ביתו יעל חולה וכמעט נפטרת, אך מבריאה

* מיואש ומדוכא עד עומק הנפש, **מחליט לעבור
לגליל**

כמה עדויות חיצוניות

"כל האסונות התכופים האלו היה בכם כדי לשבור את האדם החזק ביותר, אך גורדון חונן ב"גבורה עליונה" זו, שאותה דרש מאחרים, ואילו הורשה להשתמש כאן במידות ובמשקולות, אשפר היה לומר, שעם כל משקל ומשקל שהחסידר מגופו נתוסף לו פי שנים ברוחו, והוא נשאר עומד איתן כסלע על משמרת עבודתו.

זה היה אחד החזיונות המפליאים בגורדון, שהוא גם לעת זקנתו עמד בעצם התפחותו הרוחנית, כצעיר בן שמונה עשרה. לפי ערות הרצון, התגברות הטמפרמנט והעמקת המחשבה, שהלכו והתפתחו אצלו משנה לשנה יותר, היתה תמיד ההרגשה שגורדון עוד לא אמר את המלה האחרונה, שהוא עוד עתיד לתת גדולות... " (יוסף אהרונוביץ (נכתב: 1925), האומה והעבודה עמ' 68)

ה"לידה מחדש" של גורדון וההתרסקות אל מציאות

ידידי! מכתבי הראשון מארץ-ישראל היה צריך כרגיל להתחיל מציור הרשמים, שעשתה עלי הארץ...

הים הגלוי פעל עלי פעולה פתאומית כבירה ועמוקה. הים הגלוי עורר בי חדווה, שכמוה לא הרגשתי מעודי במרחבו האין-סופי, – ואי אפשר שלא לומר – בטהרתו השמימית. הוא כרגע הכריח אותי לשכוח כל מה שיש מן היחסיות, שמחניקה אותנו הרבה

יותר ממה שאנו יכולים לשער; הוא בא עמי בשיחה כל כך בפשטות, כל כך בטבעיות על אודות עניינים, שבחברת בני אדם אי-אפשר לדבר על אודותם באופן חפשי. הוא דיבר עמי על דברים המובנים מעצמם, על דבר האין סוף, ע"ד האהבה האין-סופית לכל היצורים, ע"ד האדם, ע"ד האלוהים,

ופתאום מטהרה שכזו, ממרחב שכזה – נכנסתי אל העיר המנוולת האסייתית – אל יפו, שממנה מגיע הד של שיחות אחרות לגמרי. השינוי הדוקר הזה עשה עלי רושם

אכן הטבע כאן (אני מדבר ע"ד המושבות ביהודה) יפה להפליא, אך ביופי זה אני מרגיש איזה חסרון. אולי מפני שהיופי רב יותר מדי. איני רגיל לפרספקטיבה שכזו, שמפני השקיפות שבאוויר הכול נראה גם מרחוק בבהירות עזה, הדוקרת את העין שאינה רגילה, ולפיכך היופי הזה נראה כאילו איננו טבעי אלא מלאכותי. אינני רגיל אל חד-גונות זו, אל היציבות של היופי הזה, שאיננו מועם לעולם ואל השקט הזה שאינו

מזדעזע לנצח. אינני רגיל לדומיה המיוחדת והרצינית, **שהיא הבעה למחשבה העולמית הגדולה והצער העולמי הגדול.** בטבע של א"י אני מרגיש את עצמי בתור אורח, אולי אורח רצוי, ואם אתה רוצה, אולי גם אורח שחיכו לו בכליון עינים, אורח קרוב, יקר, אבל בכל זאת אורח. לנהוג קלות ראש בטבע זה לא מן הנימוס הוא ולא תרשה לעצמך. זהו לא הטבע של ארץ רוסייה, שאליו התרגלת ושעמו חיית בקורבה נפשית. הטבע של ארץ רוסייה לא רק שמבין אותך, אלא שגם אתה מבין אותו כולו, בכל פשטותו ותמימותו, שלפעמים יוכיחך ולפעמים ילטפך – והכל באופן פשוט, כאם פשוטה תמימה ואוהבת. לא כן הוא הטבע של א"י. גם היא אם אוהבת ורחמנית, ואולי אהבתה עוד יותר עמוקה, אבל היא רוממה לאין שיעור בגדלותה הרוחנית, חותם של רעיון נישא על מצחה ותוגה חרישית במבטה. **הנך מרגיש את עצמך חבוק בזרועות עדינות של אם חכמה, דגולה מרובה, של בת-מלכה, שמביטה אליך כמו על בן אהוב שגודל בעבדות ועכשיו שב אליה מעונה, חסר-חינוך, שפל-תרבות, ושהיא מבינה אותך היטב בלבה המלא חכמה, אך אתה אינך מוכשר להבינה.**

הפתרון
לדיסוננס:
הגליל

הנוף מהמושבה מגדל, ראשית המאה ה-20

ידידי!

זה לי קרוב לשמונה שנים מעת שכתבתי לך ראשונה מיהודה, והנה נזכרתי בך עוד הפעם, ואני כותב לך מן הגליל. ולא מקרה הוא, שאני כותב לך מן הגליל. צריך אני להודות לפניך, כי כותב אני הפעם לא כל כך בשבילך כמו בשביל עצמי. ברגע זה יש לי בזה צורך נפשי.

על פי איזו השתלשלות מסיבות מיוחדת, הייתי גם הפעם, בבואי גלילה, במצב-נפש קשה, כמעט במצב-נפש כזה, שנמצאתי בו בעת שבאתי ליהודה, כלומר, בעת שבאתי בפעם הראשונה לימי חיי מן הגולה לארץ-ישראל...

באתי גלילה במצב-נפש קשה מאוד ולא הייתי מסוגל כל עיקר לקבל רשמים חדשים, מעוררים. והגליל, צריך אתה לדעת, מכניס אורחים בסבר פנים יפות וביד רחבה: 'פתח נשמתך לרווחה – ואמלאה!'. והימים ימי אביב – באתי כעשרה ימים לפני הפסח – אביב בטבע ואביב בלבבות. אף אני הסברתי פני לגליל ופתחתי לו את נשמת, – אבל לא לטובתי, הזרם הגדול והכביר של רשמים חדשים, מעורבים ומבולבלים מתוך חיי אחינו בגליל ומהדר הטבע ומהודו הנורא, שהתפרץ לתוך נשמת המדוכאה והנרעשה, רק העיקר על לבי כמשא כבד מנשוא.

כך עברו עלי הימים שלפני החג וגם ימי החג בטיולים, בהסתכלות, בהקשבה – ובהתגעשות הנפש, עתה, אחרי עבור החג, באתי אל המנוחה, כלומר אל הטבע, ואני מטייל לי בין ההרים והסלעים ומתייחד לעי עם הטבע, עם הבריאה היפה הזאת שקוראים לה גליל. אני – והיא.

והטבע עשה את שלו. התייחדתי עמו – ותחי רוחי. כל אותה הערבוביה שבנשמת, הערבוביה התמידית והחדשה, כל מה שהעיק כל כך על הלב, התהפך בין רגע לחיים – לחיים שוטפים ועוברים ומבקשים להם מוצא.

ושוב נזכרתי בך אחי, בך – הרחוק-הקרוב. ... בשעה שלבו של אדם מלא על כל גדותיו, נדמה לו, כי נחוץ לו המרחק היותר גדול, נדמה לו, כי רוחו אשר בלבבו תחבוק עולם ומלואו.

ועתה, כבואי גלילה, כמעט הרגשתי הרגשה לוחצת,
כמעט עלתה על לבי מחשבה מעיקה, – ותתעורר הנפש
ותתעודד, ובקפיצה אחת עלתה על ההרים. והנה
מרחב!.. ומה נפלא המרחב! איזה ריבוי המראות,
הצורות, הגוונים, איזו עשירות ואיזה עומק! איזו קרבת
נפש אל הארץ, השמים וכל אשר בהם!

אז נזכרתי, כי במקומות האלה, בעמק הזה דרומה, עלה
אליהו הגלעדי בסערה השמימה. כן, אחרת לא יכול
להיות. אליהו היה מוכרח פה לעלות חיים השמימה,
ודווקא בסערה!..

(מכתב שלא נשלח בזמנו, בתוך: האומה והעבודה, עמ' 493 ואילך)

כשבאתי לדגניה, הפליאני ביותר הדבר שגורדון, הבא בימים, ההוגה והפילוסוף, העובד יחד עם הצעירים (וזה לא הפליאני), היה גר, בדיוק כמו יתר הרווקים, עם עוד שלושה חברים בחדר אחד. בדיוק כמוהם שמר את כל אשר לו בסל נצרים תחת מיטת הברזל. לא בלבד שלא דרש לעצמו שום זכויות מיוחדות, אלא גם מיחה במרץ נגד הפלייה כל שהיא לטובתו.

אנחנו, הבחורות, היינו דרות ארבע בחדר אחד, הנמצא בדיוק מול אותו החדר, שבו דר גורדון עם עוד שלושה בחורים. לפעמים, בשכבנו כבר לישון היה מגיע לאזנינו מחדר הבחורים צחוק רם. באותם הערבים, ידענו, מספר גורדון את מעשיותיו העממיות המצוינות, שהרבה מאוד מהן היו שמורות בזכרונו והשכיל להשתמש בהן בכל הזדמנות.

אולם לעיתים קרובות ובייחוד בלילות החורף הקרים, בזמן שהדקלים היו מרשרשים מאחורי החלונות וטיפות גשם כבדות מצליפות על החלון, ואנו היינו מתעטפות בשמיכות החמות, אז יקרה שבמסדרון המפריד בין חדר הבחורות שלנו ובין חדר הצעירים נדלקת בשעה השלישית אחרי חצות הלילה מנורת הנפט, ונשמעים צעדים של מגפיים כבדים. בשעה מוקדמת וקרה זו היה גורדון רגיל לקום ולכתוב. פעם פתחתי כמתגנבת את הדלת. היה זה בשעה השלישית לפנות בוקר, הכל היה שקוע בתרדמה עמוקה ואני הצצתי אל המסדרון. לעולם לא אשכח את התמונה הזאת שנזדמנה לי לראות. מנורת הזכוכית הכחולה הקטנה, שעליה חופפה גולת-נייר ירוקה, האירה את השולחן המכוסה נייר-סופג ירוק. "בלוק" והרבה הרבה עלים כתובים עד תומם ועל גביהם כפוף גורדון בהשתקעות עמוקה, כשראשו נשען על יד ימינו הנתונה על השולחן הרחב... ככה כתב הוא את כל מאמריו. הוא, הזקן, היה משכים לקום במרץ לא ייאמן, בלילות קרים כבלילות חמים. יחידי, לבדד היה הוא אז, כי כל איש זולתו לא היה איתו, כולם היו בעולם של אי הכרה. וכך, בבדידות זו הנקנית בקושי, יצר את פרי רוחו.

אולם עם עלות השחר, לבוש חולצתו ונעול מגפיו הגבוהים, היה יוצא ביחד עם כל החברים לעבודה, ומבטו תמיד חפשי וחם. היו עבודות שנתחבבו עליו מאוד. הוא העדיף לעבוד יחידי בשדה, אהב עבודה הדורשת הרבה סבלנות והתמדה, למשל לשרש עשבים רעים... מרים זינגר, מתוך 'הפועל הצעיר'

”רשות יחיד ביקש לו בתוך הקבוצה מובדלת מכולם עד כדי קיצוניות מפליאה. בקבוצה, בחיי הקבוצה, במקום שה”שלי ושלך” מטושטשים כל כך, דרש גורדון לעצמו בכל זאת לפחות כמה דברים מובדלים: חדר, מנורה ודיו. על אלו לא יכול היה לוותר. ובמצב של דוחק כשלא היה בשום אופן חדר מיוחד בשבילו, קבע את דירתו בחדר המקלחת הפנוי בימות החורף, התיישב בעליית התבן, חיבר את המנורה במסמרים, ע”י פח עשוי לדבר, אל השולחן למען לא יוכלו להזיזה, וכן סגר במנעול על הדיו ועל הניר שלו” (מזכרונותיו של שמואל דיין בדגניה)

גורדון התנהג בפשטות רבה בחייו. כמעט שלא נתן להרגיש את מציאותו ולא השתדל ולא רצה להשפיע על מישהו. הוא היה מרוכז בתוך עצמו וכל מה שעשה הרי היה זה רק לשם סיפוק דרישותיו הנפשיות. הוא דרש מעצמו את הדרישות הכי מכסימליות שהיו למעלה מכפי כחותיו ואין איפוא לקנא כלל במלחמה הפנימית שקננה בנפשו. נדמה לי שזהו הסוד לגדלות גורדון וזהו שעשהו לסמל לבני דורו, זהו שעשהו לדוגמא חיה בעיני רואיו. ההשפעה האלמת הזו דברה ללבנו הרבה יותר מאשר ההסברות הכי מוצלחות. מבלי משים ועל אף הכרתך היית שואל את עצמך בהרבה מקרים: מה היה עושה גורדון במקרה זה או אחר... ובשעות הכי קשות, שנדמה היה לך והנה אין מוצא והרי מאבד אתה לגמרי את שווי משקלך הנפשי ומתחיל לשקוע בתהום הפעורה לרגלך - והנה אתה נפגש בגורדון ובמבטו, בלי אומר ודברים הוא מפזר את כל הסיוט הכבד שלפף את נפשך... (סוכולובסקי, הפועל הצעיר, תרצב)